

Andres Furger-Gunti und Ludwig Berger, KATALOG UND TAFELN DER FUNDE AUS DER SPÄTKELTISCHEN SIEDLUNG BASEL-GASFABRIK, Basler Beiträge zu Vor- und Frühgeschichte, tom 7 (Untersuchungen zur spätkeltisch-frührömischen Übergangszeit in Basel, tom 2), Derendingen-Solothurn 1980, ss. 450, 175 tablic i 2 dodatki.

Osada w Bazylei-Gazowni, od czasu publikacji w 1940 r. przez E. Majora (*Gallische Ansiedlung mit Gräberfeld bei Basel*) wyników jej badań, weszła do grupy najważniejszych późnolateńskich stanowisk celtyckich Europy. W ostatnich latach dokonano na jej obszarze dalszych odkryć, dzięki czemu baza źródłowa została wydatnie powiększona. Ponadto w trakcie prac w centrum Bazylei (Basel-Münsterhügel) odkryto także oppidum z tego czasu oraz warstwy z materiałami z początków panowania rzymskiego. W rezultacie uzyskaliśmy wyjątkowy kompleks stanowisk z późnego okresu lateńskiego i to położony na obszarze, gdzie możliwe jest wiązanie obserwacji archeologicznych z konkretnymi, znanymi wydarzeniami historycznymi. Znaczenie tego kompleksu powiększa stwierdzenie różnic pomiędzy materiałami z rejonu gazowni i z oppidum. Pozwoliło to uznać oppidum jako młodsze i odnieść je do stadium LT D₂, natomiast chronologię osady otwartej z rejonu gazowni zawęzić do stadium LT D₁. Sugerowało to konieczność zmiany przyjmowanej do niedawna chronologii absolutnej późnego okresu lateńskiego i dlatego w toczącej się zażartej dyskusji na ten temat materiały i obserwacje, uzyskane w trakcie badania obu wzmiankowanych stanowisk z obszaru Bazylei, odgrywają zasadniczą rolę. Zważywszy, że różnice w datowaniu cezur między LT D₁ i LT D₂ oraz początków późnego okresu lateńskiego w ujęciach skrajnych sięgają ok. 50 lat, obraz historii znacznych obszarów Europy w okresie około przełomu er musi być kreślony w sposób zdecydowanie odmienny przez badaczy będących zwolennikami wczesnej i późnej chronologii tych cezur. Dla rozstrzygnięcia tych kwestii podstawowe znaczenie mieć będzie opracowanie materiałów z obu stanowisk w Bazylei, przygotowywane przez zespół tamtejszego Uniwersytetu. Pierwszą część zamierzonej, 4-tomowej publikacji stanowiło opracowanie wyników badań na stanowisku Münsterhügel, kolejną — omawiany tom, a w przygotowaniu są dwa dalsze: *Befundband* — zestawienie materiałów według obiektów i ich opis oraz *Auswertungsband*, czyli część poświęcona analizie materiałów i sformułowaniu wniosków. Z uwagi na wyjątkowe znaczenie serii poświęconej późnolateńskim stanowiskom z Bazylei zdecydowałem się zwrócić uwagę czytelników na omawiany tom, nie czekając na ukazanie się pozostałych.

Część tekstowa została ograniczona do krótkiej przedmowy i niewiele obszerniejszego wstępu oraz rozdziału dotyczącego typologii i objaśnień do katalogu. We wstępie omówiono zasady doboru materiału, stosowaną terminologię oraz objaśniono sposób przygotowania danych do analizy materiału przy użyciu komputera.

Rozdział poświęcony typologii nie zawiera uzasadnienia przyjętych zasad klasyfikacji, lecz jedynie bardzo skrótkowo podaną definicję typów. W odniesieniu do fibul, bransolet metalowych, monet i zabytków szklanych podano także przykładowe odnośniki do tablic oraz określenie wyróżnionych typów zabytków szklanych według T. Haevernick, a w przypadku monet — klasyfikację według La Toura oraz nawiązanie do ich publikacji przez Furgera-Guntiego i von Kaenela. Nie została zaś przeprowadzona próba szczegółowej typologii amfor italskich. Ceramika „rodzima” została podzielona na „grubą” i „delikatną”, a w ramach tych grup na rodzaje (garnki, flaszki, pucharki, misy itp.) przy zastosowaniu zasad przyjętych w opracowaniu pokrewnych form z Manchingu. Każdy rodzaj naczyń został podzielony na typy, a do wielu z nich opracowano również szczegółową klasyfikację form brzegów. Natomiast nie została dokonana żadna klasyfikacja den. Podstawę podziału typologicznego ceramiki stanowiły formy, pominięto zaś aspekt technologii jej produkcji. Naczynia malowane nie zostały wydzielone z grupy ceramiki „delikatnej”.

Kolejną partię tekstu stanowią wstępne objaśnienia do katalogu. Nieco szczegółowiej wyjaśniono tu sposób lokalizacji zabytków na terenie osady (w ramach siatki mierniczej oraz w nawiązaniu do wykopów z poszczególnych akcji) oraz zastosowane określenia niektórych cech technicznych ceramiki (potraktowanie powierzchni). Dokonano też wyróżnienia 6 rodzajów gliny występujących w importowanych amforach.

Zasadniczą partię pracy stanowi 157 tablic, na których zamieszczono rysunki 2421 zabytków oraz na sąsiedniej stronie — dane katalogowe o nich. Rysunki zostały wykonane według jednolitego, oszczędnego schematu, pominięto na nich szczegóły nieistotne dla odtworzenia formy.

W odniesieniu do ceramiki wypracowano sposób ukazania charakteru powierzchni, który został objaśniony w dodatku B. Przez odmienne szrafowanie zaznaczono obecność gładzenia przy zastosowaniu koła garncarskiego lub bez (inny sposób szrafowania). Powierzchnie i ornamenty malowane zostały zaczernione, intensywnością czernienia oddano tonację farby.

Zapis katalogu zawiera numer inwentarza, dane o miejscu znalezienia, przynależność do typu, informację o stanie zachowania oraz przy zabytkach nieceramicznych określenia surowca i wagi zabytku, przy ceramice zaś — skrótową informację o technologii (gładzenie, malowanie etc.) oraz cyfrowo wielkość powierzchni fragmentu. Zabytki w katalogu i na tablicach zostały uporządkowane według grup przedmiotów (najpierw metale, szkło, później ceramika) i typów, a nie według zespołów. W katalogu została uwzględniona tylko część materiału ceramicznego. Pominęto nie tylko nie charakterystyczne skorupy z brzuśców, ale również część mniejszych fragmentów zdobionych, znaczną partię ułamków den, a nawet pewną grupę fragmentów brzegów — głównie zaklasyfikowanych do typów mało zróżnicowanych wewnętrznie (kubki).

Część ilustracyjną uzupełnia plan stanowiska (dodatek A) oraz tablice nr 158-175, na których zamieszczono dodatkowo fotografie wybranych zabytków. Pracę kończą zestawienia numerów katalogu ceramiki malowanej, następnie gładzonych naczyń „delikatnych” i osobno — egzemplarzy zdobionych ornamentyką grzebykową, a wreszcie zestawienie numerów inwentarza Muzeum w Bazylei, co pozwala zidentyfikować zabytki powtórnie publikowane z pracą Majora.

Jak wynika z podanego, szczegółowego omówienia układu katalogu, zasady doboru i klasyfikacji materiału są bardzo podobne do przyjętych w ramach znanej publikacji materiałów z Manchingu. Zasadniczym mankamentem jest w obu wypadkach układ katalogu ułatwiający uporządkowanie typologiczne zabytków i ich opracowanie przez Autorów, natomiast niezmiernie utrudniający operowanie zespołami, które przecież najbardziej interesują czytelników. Pewne wątpliwości budzi też pominięcie części materiału ceramicznego.

Zestawienie całości zabytków z osady w rejonie gazowni w Bazylei ukazuje wyjątkowe bogactwo materiału w porównaniu z przeciętnymi znaleziskami z terenu osad otwartych z tej epoki. Dowodzi tego choćby odkrycie 83 zapinek i 36 (38?) monet, głównie potynowych. Zestaw zapinek potwierdza w sposób bezdyskusyjny wczesną metrykę tej osady, przeważają bowiem fibule nauheimskie i formy im współczesne, jest też kilka okazów z fazy LT C₂, brak natomiast egzemplarzy, które można byłoby odnieść do fazy LT D₂, a nawet okazów typu Almgren 65 (należą one zapewne do młodszego odcinka LT D₁). Na intensywność handlu z Italią wskazuje obecność 438 fragmentów amfor italskich i 5 ułamków ceramiki kampańskiej.

Mimo licznych generalnych podobieństw do materiałów z Manchingu, widoczne są też wyraźne różnice. Najbardziej rzuca się w oczy brak w Bazylei ceramiki grafitowej, rzadkość zdobienia grzebykowego oraz pewne odmienności w ornamentyce naczyń malowanych. Potwierdza to, że odrębność materiałów z terenu północnej Szwajcarii i przyległego od północy obszaru w stosunku do Bawarii, obserwowana od początku okresu lateńskiego, utrzymała się do jego fazy końcowej. Wskazuje na to również zestaw monet, które dowodzą ścisłych powiązań handlowych ze wschodnią Galią.

Warto tu wreszcie dodać, że jak mogłem to stwierdzić na podstawie autopsji, ceramika malowana z nieprzeciętnie bogatej osady w Bazylei nie dorównuje pod względem technicznym analogicznym okazom produkowanym w Małopolsce.

Tych kilka ogólnych uwag o materiałach z osady Bazylei ma na celu dodatkowe uwydatnienie ich rangi, a tym samym znaczenia publikacji, której ukazanie sygnalizuję.

Zenon Woźniak